

זשכנו תדרש

שו"ת חזרה

הלכות שביעית

חוברת ד' לחודש שבט

הצהי"ת

השאלות נכתבו ע"י המפצל "דרשו", והוספתי עליהם התשובות

הוספתי שאלות על המראי מקומות של "דרשו"

[שאלות שהוספתי נכתבו במרובעות]

כל מי שיש לו הצרות והארות מתבקש להודיעני לתוצאת הרביע

ניתן להשיג חוברת שו"ת על הלכות
שבת, עירובין, פסח, נדה, בשר בחלב, תערובות, מליחה, מקוואות רבית.
שמיטה

כמו כן ניתן להשיג את החוברת

אספרה שמך לאחי

על

סיפור יציאת מצרים

מגילת אסתר

מתן תורה

נס חנוכה

ניתן להשיג את החוברות אצל

ישראל יצחק משי להב

מודיעין צילית

0573141925

לקבלת הז'יונות החודשיים באימייל ניתן להירשם wa052052@gmail.com

תרומות להדפסה יתקבלו בהכרה

רמב"ם פ"ה הל' ז' - כ"ג. כס"מ ומהר"י קורקוס [ומראי מקומות שי"ל ע"י "דרשו"]

פרק ה הלכה ז-ח

א. שמן של שביעית; (1) האם חוסמין בו תנור וכיריים? (2) האם סכין בו מנעל וסנדל? (3) האם סכין אותו [או משפשפין] בידים טמאות [והטעם]? (4) האם מותר לסוך בו רגלו או בתוך המנעל? (5) והאם מותר לסוך בו גופו? (6) סך כלים באיסור מה יעשה?

ת. (1) אין חוסמין (כלומר אין מורחים השמן כדי להחליקם ולסתום חוריהם) [ומפרש החזו"א (י"ג ח') דדמיא למשרה וכביסה דהנאתו אחר ביעורו, ונחשב הפסד פירות שביעית]. (2) אין סכין. (3) אין סכין בידים טמאות, משום שמפסיד האוכלין, אבל אחר שנפל על הבשר כבר פקע קדושתו ומשפשפו בידים טמאות (חסדי דוד תרומות פ"י י" וי"א). (4) לא יסוך רגלו כשהוא בתוך המנעל אבל סך רגלו ולובש המנעל. (5) מותר לסוך גופו. (6) אין סכים כלים ועורות בשמן של שביעית ואם סך יאכל כנגדן (פ"ו ה').

ב. שמן של שביעית (1) האם מדליקין בו את הנר? (2) האם מותר ליתנו במדורה? (3) מכרו וקנה בו שמן אחר, האם מותר להדליק בהן? (4) החליף שמן בשמן ושניהם של שביעית האם מותר להדליק בהן? (5) ומה העצה לזה?

ת. (1) מדליקים בו הנר. (2) אסור ליתנו במדורה, דמפסידו כיון שעיקרו להאיר בנר (מנחת בכורים). (3) שניהם אסורים, דהדמים חמורין מן העיקר והטעם שהוא גזרה דרבנן משום ששמן של שביעית עצמה ידוע ולא יבואו לעשות בו סחורה אבל בדמים חששו שאם יתירו להדליק ישתכח שהוא דמי שביעית ויבואו לעשות בו סחורה (מהרי"ק בשם ר"ש עיין דרך אמונה נ'). (4) שניהם אסורים כי החלפה חשובה כמכירה נמצא שדמי שביעית בידו ואין מדליקים בדמי שביעית. (5) מחליף שניהם על שמן חולין, ודמי קדוש נתפסת בחולין, והשמן של שביעית מותר (ירושלמי פ"ז ה"א).

הלכה ט

ג. (1) האם מותר לצבוע לאדם מפירות שביעית שהם מאכלי אדם? (2) האם מותר לצבוע לאדם [או לבהמה] מפירות שביעית שהם מאכלי בהמה? (3) ומה הטעם לחלק בין לצבוע לאדם או לבהמה?

ת. (1) מותר, [כשדרכן בכך, ולא דוקא גופו ושערו אלא אף בגדיו וכלי תשמישו מותר (חזו"א י"ג ז').] (2) לאדם מותר ק"ו מאוכלי אדם שאע"פ שאסור לעשות מהם מלוגמא עושין מהם צבעים לאדם כ"ש אוכלי בהמה. אבל לבהמה אסור. (3) שאני צבעים לאדם שכן קדושת שביעית חלה על צבעי האדם, משא"כ צבעי בהמה שאין קדושת שביעית חלה עליהם.

ד. (1) דברים המיוחדים לצביעה האם חל עליהם קדוש? (והטעם? (2) בגד שנצבע בפירות שביעית האם חייב בביעור?

ת. (1) המיוחדים לצביעת אדם כגון קליפי רימון (חזו"א מעשרות א' ל"א) חל עליהם קדוש דהנאתו וביעורו שוה, - ופירש"י (ב"ק קא:) דבשעת רתיחת היורה כלה השורש וקולט הצבע, ותוס' פי' דבזמן הלבשה מתבער הצבע. וכיון שחל עליו קדוש אסור לעשות ממנו מלוגמא ומשרה וכביסה (חזו"א י"ג ז'). (2) לדעת הר"ש סירליאו (פ"א א') צריך לשרפו בזמן הביעור, והחזו"א (שם) ס"ל דפקע מיניה קדוש דומיא דתבן שנתנו לכר. ולפ"ז הא דתניא (ב"ק קא:) בגד שצבעו בקליפי שביעית ידלק היינו שצבעו אחר זמן הביעור או בספחים.

הלכה י

ה. חומרים המכבסים, כגון בורית ואהל וכדו'; (1) האם חלה עליהם קדושת שביעית? (2) והאם מכבסין בהם, ומנל, [והטעם?]

ת. (1) קדושת שביעית חלה עליהן [ורש"י (סוכה מ.) ס"ל שאין עליו קדוש שאין הנאתו וביעורו שוה, דכשורה הבגדים נתבער, והנאתו אינה עד שילבש, ולכן אסור לכבס בפירות שביעית]. (2) מכבסין בהן שנאמר והיתה שבת הארץ לכם, לכל צרכיכם, ומפרש הכס"מ דאע"פ

נראה שאין בו קדוש, דהא ס"ל שכל שאין עושין בפירות שביעית אין בו קדוש. ולהרמב"ם שאינו תלוי בזה יש להסתפק, ובירושלמי (ריש פ"ח ר"ש וריבמ"ץ) משמע דיש בהם קדוש שהתירו לעשות בהם צבעים לאדם, ובדרך אמונה (ביה"ל ד"ה מיני) כתב דיש בזה סוגיות חלוקות בירושלמי דבריש פ"ז אמרו דמלוגמא כיון שאינה אלא לחולים אין בו קדוש, ובחזו"א (י"ד ה') נראה שאין בו קדוש.

ט. דבר שאינו מיוחד לא לאדם ולא לבהמה, איזה דין יש לו; (1) כשחשב עליו לפירות? (2) כשחשב עליו לעצים? [ומה"ד כשנמלך לאכילת אדם? (3) כשחשב עליו למאכל אדם ולמאכל בהמה? (4) חשב למאכל אדם ונמלך לבהמה או להיפך? (5) לקטו וחשב עליו למלוגמא? (6) האם יש חילוק בכל הנ"ל בין גדלו בשדה או בחצר?]

ת. כל שאינו מיוחד לא לזה ולא לזה כגון הסיאה והאזוב והקורנס הרי הוא תלוי במחשבתו; (1) חשב עליו לאכילה הרי הוא כפירות. (2) לעצים הרי הוא כעצים, ואם נמלך לאכילת אדם חלה עליו קדוש (חזו"א י"ג כ"א ד"ה והנה). (3) למאכל אדם ולמאכל בהמה נותנין עליו חומרי מאכל אדם שאין עושין מהן מלוגמא, וחומרי מאכל בהמה שאין שולקין אותו. (4) הולכין אחר מחשבתו לאדם לחומר אסור למלוגמא, ומ"מ אף שלקטו לבהמה מותר לבשלו לצורך אדם, דאסור שליפה הוא רק לבהמה (חזו"א י"ד ה'). (5) אין בהם קדושה (חזו"א י"ד ה'). (6) דוקא כשגדלו בשדות תלוי במחשבתו אבל בחצר בסתמא עומד לאדם לפי שרואה ויודע מתי לוקטן עד שלא יתקשו (רע"א על המשנה, בשם תוס' נדה נא. ד"ה אלא, וכ"כ בפאת השלחן)

הלכה יב

י. (1) האם מותר למכור מאכלי אדם ומאכלי בהמה לקנות בהם מאכלי אדם? (2) האם מותר למכור מאכלי בהמה לקנות בהם מאכלי בהמה? (3) האם מותר למכור מאכלי אדם לקנות בהם מאכלי בהמה? (4) אם קנה במאכלי אדם מאכלי בהמה, או החליף מאכלי אדם במאכלי בהמה, איזה דין יש להם?

ת. (1) מותר, [והיינו מעט כדלקמן פ"ו ה"א, (מעשה רוקח)]. (2) אין מוכרין אוכלי בהמה ליקח בהם אוכלי בהמה אחרת, והחזו"א (י"ג כ"ד) נתקשה בזה מה הטעם, דלכאורה מה נשתנה מאוכלי אדם, ור"ל כגירסא אחרת דמותר, ולבסוף מיישב דזה שמכר אינו ראוי לבהמה

דבעינן הנאתו וביעורו שווה דומיא דלאכלה, וכאן הרי ההנאה דהיינו הלבשה אינה אלא אחר שנתבער הבורית, מ"מ כיון דלא שייך בהם לאכלה שפיר מתרבי מלכס. אבל מהרי"ק לא ניח"ל בזה דא"כ לא הו"ל לרבווי מלכס דכתיב גבי לאכלה, לכך פי' דהנאתו אינה הלבשה אלא הליבון וכשמלבן בבורית ואהל הוי הנאתו וביעורו שווה כי בעת שמתבער הבורית והאהל, הבגד מתכבס והוי דומיא דלאכלה [משא"כ בין שמתקלקל מיד].

ו. פירות שביעית; (1) האם מכבסים בהן או עושים מהן מלוגמא, ומנלן? (2) האם קדושת שביעית תלוי בהא דהנאתו וביעורו שווה?

ת. (1) אין מכבסין בפירות שביעית ואין עושין מהם מלוגמא שנאמר והיתה שבת הארץ לכם לאכלה ולא למלוגמא [דאינה שווה לכל נפש אלא לחולים (סוכה מ: ירושלמי ריש פ"ז)]. (2) לדעת הכס"מ במה ששייך אכילה תלוי בזה, ובמה שאינו שייך כגון בורית אע"פ שאינו שווה יש בו קדושה, ומהרי"ק פליג דגם במה שאינו שייך אכילה תלוי בזה, ובורית הוי הנאתו וביעורו שווה כנ"ל.

הלכה יא

ז. (1) האם עושין מלוגמא ורטיה לאדם מדבר שהוא מיוחד למאכל אדם, ומה הטעם? (2) ומה הדין לעשות מלוגמא ורטיה לאדם או לבהמה מדבר שאינו מיוחד למאכל אדם, ומה הטעם?

ת. (1) אין עושין ממנו מלוגמא או רטיה אפילו לאדם שנאמר לכם לאכלה, כל שהוא מיוחד לכם יהיה לאכלה ולא לרפואה. (2) כל שאינו מיוחד למאכל אדם כגון קוצין ודרדרין הרכים, כיון שאינו בכלל לכם לאכלה, עושין מהן מלוגמא לאדם אבל לא לבהמה, א"נ משום דכתיב תהיה כל תבואתה לאכול אבל לא למלוגמא. [אמנם בקוצים שאין עומדים למאכל בהמה במקום זה אין עליהם קדוש (חזו"א כ"ה ל"ב, וכתב שם דבמקום שמקיימים בעינין שיהא באופן שאם היה כל העולם נמצא בתנאי מקום זה היו ג"כ עושים כן)].

ח. (1) מה פי' תיבת "מלוגמא"? (2) האם יש קדושת שביעית במיני מלוגמא?

ת. (1) רבינו בפייהמ"ש (ח"א א') פי' שלועסין המאכל ונותנין ע"ג המכה. אמנם בכלל זה הוא כל מה שעושין לצורך רפואה. (2) מרש"י (סוכה מ. ב"ק ק"ב)

החזו"א (י"ג ד') דהוא ט"ס דאין סברא שיהא מותר להוציא לסחורה ויהיו הלוקחין מותרין לאכלן והוא עצמו אסור, אלא כונתם שלא אסרו חכמים להוציא אלא ע"מ למכור ובמכור מעט דמותר לו למכור, מ"מ להוליד לחו"ל לשם מכירה אסור, אבל לצידה לדרך לאכול בעצמו מותר, וכ"כ בסדר השביעית של הר"י זליג שפירא. אבל לתירוץ בתרא דבשוגג הוציא אסור להוציא אף לצורך אכילתו, והר"ש (פ"ו מ"ה) הסכים לתירוץ בתרא. (2) הראב"ד אסר, עד שיחזרו לא"י. וכ"כ הגר"א, אך הרידב"ז והנצי"ב והחזו"א (י"ו ד' ו"א) התירו בדיעבד. (3) אסור להעבירם למקום אחר בחו"ל דהוי כהבאה חדשה (חזו"א י"ג ד'), ומ"מ מסתבר דמותר להחזירם לא"י. (4) מהר"ל דסקין הורה שיוציאם סוחר גוי, והחזו"א אף שג"כ אסר להוציא וגם שלא יקנה מהעושה סחורה, אך התיר באופן שבהעדר המשלוח יש להסתפק שיבטל המצוה, ומ"מ יאכלוהו אחר סוכות (ד"ד אמונה צ"ו).

יד. (1) האם מאכילין פירות שביעית לגוי, ומה הטעם? (2) האם הוי איסור דאורייתא?

ת. (1) אין מאכילין, דכתיב לך ולעבדך (תוספתא). והטעם כתב מהרי"ק דכתיב לאכלה ולא להפסד, וכשנותן לגוי הוי הפסד א"כ הוי שכיר וכדו' כדלקמן דהוי כאנשי ביתו. וכעין זה כתב החזו"א (י"ד) כיון שאין נוהגין בהן קדושת שביעית ואע"ג דנכרי אינו מזהר מ"מ אסור לישראל למוסרו לו דהוי כעין הפסד. [עוד אמרו בתו"כ (בהר"א ו') והיתה שבת הארץ לכם, לכם ולא לנכרי, ונחלקו בביאורו החזו"א (י"ג כ"ו) ועוד אחרונים פירשו שלא יאכילו מפירות שביעית לנכרים, אך הב"י (אבקת רוכל כ"ד, והפאת השלחן כ"ב) פירשו הכוונה דבפירות נכרים אין קדושת שביעית. (2) כתב החזו"א (י"ג כ"ו) נראה דאין איסור להאכיל לנכרי אלא מדרבנן והתירו אכסניא, וקרא אסמכתא דאין סברא לחלק בדאורייתא, וצ"ע.

טו. (1) ומה הדין להאכיל לשכיר גוי, ומה הטעם? (2) ומה הדין להאכיל לגוי שהוא שכיר שבת או שכיר שנה או שקצב מזונותיו עליו, ומה הטעם? (3) ומה הדין להאכיל פירות שביעית לאכסנאי גוי, ומנלן?

ת. (1) אם שכרו לפחות מחודש וגם לא קצץ לו מזונות אין מאכילין, דאינו כעבדו או אנשי ביתו. (2) אם שכרו לשבע שנים, או לשנה ואפילו לחודש בלבד, או שקצץ מזונותיו עליו, מאכילין דהרי הוא כאנשי ביתו. ופרש החזו"א

זו שהוא נותן והוי כמוכר יין ולקח שמן שאין מדליקין בו. (3) כ"ש מהנ"ל שאין מוכרין. (4) הרי הן כאוכלי אדם שאין עושין מהן מלוגמא לאדם, שקדושת שביעית שהיתה על העיקר חלה על החליפין [ומ"מ מותר ליתנו לבהמה, שלא רצו לאסור עליו לגמרי ולהפסידו יותר ולא גרע ממאכל אדם עצמו שנעשה אינו ראוי לאדם שמאכילו לבהמה (דרך אמונה פ"ז ביאור"ה ד"ה ויש)].

יא. (1) אוכל אדם שיבש ואינו ראוי האם מותר למכרו למאכל בהמה? (2) החליף מאכל אדם במאכל אדם והתייבש המאכל שקנה, האם מותר ליתנו לבהמה?

ת. הר"ש (פ"ז מ"ב) התיר, והגר"א אסר, ומ"מ התיר לתת זה עצמו לבהמה. (2) אין ליתנו לבהמה כיון שהוא חליפי מאכל אדם (הגר"א ירושלמי פ"ז ה"א).

הלכה יג

יב. (1) מה הדין להוציא פירות שביעית מהארץ לחו"ל, ומה הטעם? (2) האם אחר הביעור מותר להוציא? (3) ומה הדין להוציא לסוריא, וכמאן פסק הרמב"ם? (4) והאם מותר להוציא ממקום שכבשו עולי בבל למקום שכבשו עולי מצרים?

ת. (1) אין מוציאין [והטעם, פיר"ש והרא"ש דאתיא כרשב"א דבעינן ביעור בארץ, והקשו דהא אין הלכה כרשב"א. אלא דאף רבי מודה לכתחילה, דהיינו קודם זמן הביעור, והראב"ד והר"ש משאנץ (תו"כ בהר"א) פי' שמא לא ינהג בהם קדו"ש ויתחלפו בפירות חו"ל. ויש לדון זה אסמכתא בספרא (בהר"א ט) אמרו אשר בארצך מה שבארצך אוכלים לא מה שהוציא עקילס לעבדיו לפנדוס]. (2) להר"ש והרא"ש לכאורה מותר, וכן הורו למעשה הרידב"ז והאדר"ת, אמנם הראב"ד והר"ש אסור. (3) לת"ק אסור ולר"ש שרי, ופסק רבינו כת"ק. (4) בירושלמי (סוף פ"ו) אסור וכ"פ הר"ש סירליאו והגר"א, אך החזו"א (י"ג ג') מתיר וראה מדנחלקו רק בסוריא ולא בזה.

יג. (1) איך הוציא רב ספרא גרבא דחמרא לחו"ל? (2) פירות שיצאו באיסור האם מותרים באכילה במקומם? (3) והאם מותר להוציאם ממקומם? (4) ואיך ההוראה לגבי הוצאת אתרוגים?

ת. (1) התוספות בפסחים נב: תי' דהאיסור מיירי לאכילה ורב ספרא אפיק לסחורה, דיש סחורה שמותרת, אי נמי בשוגג הוציאו. וכתב

יח. (1) האם מותר לאסוף מן השדה ולהכניס לביתו פירות שביעית כשהן בוסר? (2) אלו טעמים למדנו לכך, ואיזה טעם כתב הרמב"ם? (3) והאם מותר לאכול בשדה כשהן בוסר, ומה הטעם?

ת. (1) אסור, שנא' תאכלו את תבואתה אינה נאכלת עד שתעשה תבואה. (2) א. רש"י (יומא פו.) והר"ש פי' משום לאכלה ולא להפסד שכשאוכל אותם בוסר הרי מפסיד אותם. ב. דעת רבינו דכיון שאוכל אותם אינו נקרא הפסד, אלא הטעם הוא מפני שצריך לנהוג בהם כמו שנוהג בתבואת שאר השנים מדכתיב תבואתה שאינה נאכלת עד שתעשה תבואה. ובירושלמי ביארו עוד בזה ואמרו כתיב תבואתה לאכול וכתוב מן השדה תאכלו את תבואתה שתי תבואות הם אחד בבית ואחד בשדה פי' דלגבי שדה נקראת תבואה כשהתחילו להתבשל כי כן דרך בשאר שני שבוע, אבל לכנוס לבית אינה נקראת תבואה עד שייגיעו לעונת המעשרות. (3) אוכל מהן מעט בשדה כשהם פגין שכן הדרך לאכול בשאר שני שבוע.

יט. פגין של תאנים משיזריחו, אוכל בהן פתו בשדה, וכן כל כיוצא בהן. (1) מה הפי' משיזריחו? (2) מה הכוונה בדברי הרמב"ם במש"כ וכן כל כיוצא בהן?

ת. (1) א. רבינו בפייהמ"ש פי' יבהיקו וישוב גופם חלק. ב. רש"י פי' שיתחילו להתבשל מלשון וזרח לו השמש, דתחלת בישול הפגים נקראת זריחה. ג. הרא"ש כתב פגין של תאנים בתחלת בישולן מזריחין ומאדימין קצת כמו ויזרח לו השמש ע"כ ואפשר שלזה כיון גם רש"י. (2) ששאר פירות האילנות שדרך פגיהן להזריח כגון אפרסקין ג"כ דינן כך, ר"ל שאם כבר הוכשרו לאכילה מעט יאכל מהם עראי, ואם הוכשרו לגמרי כונס לתוך ביתו.

כ. הבוסר, מאימתי אוכל אותן בשדה?

ת. משיוציא מים, וכן כל כיוצא בו, להביא פירות הדומין לבוסר שיש הנאה במימיהן דמשיהיה בהם מים אוכל בשדה. [ובירושלמי פ"ו ה"ד פירשו שכן דרך הקהות אוכלות אותן, ופי' במלאכת שלמה דנשים מעוברות ששיניהם קהות אוכלות אותן]

כא. מה דין הזיתים? (1) כשסאה הכניס רביעית שמן? (2) כשהכניס חצי לוג? (3) הכניסו שליש? (4) באר המשנה לגבי זיתים; הכניסו שליש כותש בשדה וכונס לתוך ביתו? (5) ואיך יש לנהוג למעשה?

(י"ג כ"ו) דבשכרו לחודש וכדו' אע"פ שלא קצץ מזונות, עיקר ההיתר משום דבסתמא מזונותיו עליו ואינו הולך לביתו, אלא אוכל על שולחנו. [אך הר"ש משאנץ (תר"כ בהר א') והגר"א (דמאי ג' א') אסרו בקצץ מזונות, משום דפורע חובו בפירות שביעית דאפי' בישראל אסור. והרמב"ם שהתיר מיישב החזו"א (י"ג כ"ו) דאיסור פריעת חוב הוא מדרבנן דמשתמש בהם שלא כדרך הנאתו, וגרע מנתן במתנה, וכיון שפסק עמהן מזונות והוא נותן להן על שלחנו נראין כאנשי ביתו]. (3) מאכילין, כדאיתא בתוספתא ובספרא מדכתיב הגרים עמך לרבות האכסנאי, ומפרש מהרי"ק דכיון דהוי אכסנאי לא קרינן ביה להפסד. [ובדרך אמונה פירש אכסנאי חיל המלך שהטיל על בני העיר לפרנסם, ולדעת רבינו הקילו בזה, אך הר"ש משאנץ ס"ל דכיון שחייבם המלך אסור להאכילם מפירות שביעית דהוי פורע חובו, ומה שהתירו באכסנאי היינו דוקא בישראל העובר ממקום למקום]

טז. [האם מוכרין או קונים פירות שביעית מן הגוי או מן הכותי, והאם הדמים נתפסים בקדו"ש?]

ת. אסור למכור משום דמפסיד פירות שביעית וכנ"ל, אבל לקנות מן הגוי מותר, ואע"פ דתניא בתוספתא פ"ו דשביעית אין מוכרין ואין לוקחין מן הנכרי ומן הכותי פירות שביעית, מפרש המב"ט (א' כ"א) דאין הלכה כתוספתא זו דהרי בגמ' הביאו תוספתא אחרת בגוי שאומר של עזקה הן ומבואר דמותר לקנות, א"נ דהתוספתא לצדדין קתני דרק מכותי אסור לקנות, והטעם מפרש החזו"א (י"ד) דהוא מוזהר על קדושת הדמים ואינו מתנהג עמהם כדין. אבל לגבי נכרי נסתפק אם הדמים נתפסים בקדושה, דהרי נכרי שקנה ע"ז מנכרי אין הדמים נתפסים אבל כשישראל קונה אפשר שנתפסים, וה"ה לגבי שביעית, ומ"מ מוכח בגמ' דמותר לקנות מהנכרי.

הלכה יד

יז. (1) מה הטעם אין בי"ד פוסקין לאשה פירות שביעית? (2) והאם ניזונית מעצמה משל בעלה פירות שביעית, ומה הטעם?

ת. (1) מפני שזה כמשלם חוב מפירות שביעית. (2) ניזונית, דאינו נראה פריעת חוב.

הלכה טו - טז

ת. 1) קודם שיהיה בהן פרי, וכן אחר שהוציא פירות והגיעו לעונת המעשרות מותר לקוף, שהרי הוציא פירותיו ובטל דין שביעית ממנו. 2) כתב החזו"א (שביעית י"ט כ"א) דאע"ג דעדיין אין כאן פרי מ"מ רחמנא אפקריה לצומח בשביעית כיון שהוא צמיחת פירות שביעית, ומשום כך דנו בירושלמי אם נאסר בשביעית ע"י כלאים, דהא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו, נומפרש הקהילות יעקב (שביעית ח') דגוף הקרקע והאילנות הם הפקר לגבי כח היניקה והצמיחה, אך שוב חזר בו החזו"א (כלאים ג' ט"ו) להסתפק בזה, ומציין שם דבריו הנ"ל בשביעית ומסיק דאפשר דהפירי עצמו אינו הפקר דפירי שלו קני לי את השבח מן ההפקר כיון דעדיין לא קדשי ומ"מ לענין כלאים לאו דידי' הוא כיון דאין הצמיחה עצמה שלו.

כד. 1) החרובין, הגפנים, הזיתים ושאר כל האילנות, מאימתי אין קוצצין אותן? 2) באר המשנה; ושאר כל האילנות משויציאו?

ת. 1) החרובין משישלשלן, היינו כשיתחיל להכביד ולתלות כעין שלשלת. [ורש"י כתב כעין שרשרות]. הגפנים משיגרעו, כלומר שיגדלו הענבים קצת ויעשו גרעינים ושיעורן כפול הלבן. ובירושלמי אמרו משיזחילו מים, כדכתיב (איוב לו כ"ז) כי יגרע נְטֵפֵי מִים. והזיתים משינצו, וכל שהניצו באילן זיתים בכדי שכשיתבשלו יהיו רובע אסור לקוצצו בשביעית. ושאר כל האילנות משויציאו בוסר. 2) א. רש"י (פסחים נב.) פי' משויציאו תחילת העלין בימי ניסן. ב. הרמב"ם כתב כאן משויציאו בוסר, ג. החזו"א (ז' כ') כי דאולי הוא ט"ס בדברי הר"מ דהא בגמ' (פסחים שם) מבואר דהשיעור הוא סמדר.

כה. דקל – האם מותר לקוף אותו בשביעית?

ת. דקל בעוד התמרים סמדר ונקרא כפניות אין קוצצין אותו בשביעית, מפני שהוא הפסד פרי, ואם אין דרכן להעשות תמרים אלא שיציץ ונשארים כך קטנים מותר לקוף אותן כפניות.

כו. [באלו אופנים מותר לקוף עץ פרי?]

ת. א. בזיתים כשאין בו רובע ובשאר אילנות כשיצץ ציץ כשיעור קב (שביעית ד' י'). ב. כשהעץ דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו (ב"ק צ"א). ג. כשצריך למקומו כגון לבנות בית דירה (ט"ז י"ד קט"ז ר'). ד. כשמאפיל על חלונו (הגר"ה שמירת גוף ונפש סעיף ט"ו). ה. לצורך מצוה (פנים יפות פ' שופטים,

ת. 1) פוצע ואוכל בשדה. 2) כותש וסך בשדה. (ומהרי"ק הקשה דאם בשליש הגיעו כ"ש בחצי דהוי טפי). 3) מותר להכניס לביתו, שהרי הגיעו לעונת המעשרות. והראב"ד (בפ"ב ממעשרות ה"ה) ס"ל דבעינן לוג. 4) א. הרא"ש פי' שליש גידול, וכתב החזו"א דזה הוא ג"כ שי הרמב"ם שכתב בפ"ב ממעשר ה"ה הזיתים משיעשו שמן אחד מתשעה ממה שהן ראויין לעשות כשיגמרו, וזה שליש שלהן ע"כ, דבשליש בישול אין בו שמן רק תשיעית ב. עוד פי' הר"ש שמוציא שליש שמן ממה שמוציא לסאה כשנתבשל יפה. 5) כתב בשערי צדק (י"ז כ"ו) לפי שאין אנו בקיאים בשיעורים הללו אסור לאכול עד שיהיו ראויים לאכילה קצת.

כב. [פירות שביעית קודם שהגיעו לשיעורים הנ"ל; 1) האם האיסור הוא לאכלם או האיסור הוא לתלשם? 2) האם מותר לעשות מהם מלוגמא, או לתנם לבהמה?]

ת. 1) הנה רבינו כתב דהאיסור הוא משום שנאמר תאכלו את תבואתה, שאינה נאכלת עד שתיעשה תבואה, ופי' מהרי"ק דאין הטעם משום הפסד דלא חשיב ליה הפסד כיון שאוכלו, ולפי' לכאורה אפי' נשר אסור, וכ"נ מהריב"ש (פ"ז). אבל החזו"א (י"ט כ"ז) כתב נראה דהאיסור ללקטו מן האילן, אבל אם נשר או תלשו מותר לאכול אף שאין דרכו בכך מ"מ אין זה הפסד דכי אסרת לי כש"כ דאזיל להפסד ע"כ. והוא כדעת רש"י והר"ש דהאיסור משום הפסד כנ"ל. 2) בירושלמי (ד' ו') רבי יוסי בן חנינא בעי פגין מהו לעשות מהן מלוגמא מאחר שהוא אוכל בהן פתו בשדה יהא אסור או מאחר שאין מכניסו (ג"ה הגר"א) לתוך הבית יהא מותר. והחזו"א (י"ג ו') הסתפק גם אם מותר לתנו לבהמה, ומסיק דמשמע שיש ע"ז דין מאכל אדם, ואף שאינו ראוי עדיין מ"מ כיון שעומד לכך אסור להפסידו. [וכ' בדרך אמונה ביאוריה ד"ה אין, משמע מהירושלמי דלפני שהן פגין בודאי מותר לעשות מלוגמא שאינן מאכל אדם וא"כ בודאי מותר להאכילן לבהמה ואסור להאכילן לאדם].

הלכה יז-

כג. עץ עושה פרי, קודם שיעשה פרי 1) האם מותר לקוצו בשביעית לעצים? 2) האם הוא הפקר מתחילת הצמיחה, או רק אחר גמרי הפרי?

1 ס'ין הוא תתאנה, וסמדר הוא פלנטיס ושיצורם כסוף הלפ"ן כמפואר בפסחים נד. וצ"ח במשנה פ"ד ו' מאימתי אין קוצצין האילן פספסות וכו' ומאמר החזו"א (י"ט כ"א) דלפני שיצור סמדר כיון דמותר לקוף ולהפסיד אין בו טע דין הסקר והן על פלנטיס.

וכ"כ במשנה למלך סוף איסורי מזבח פ"ז בשם באר שבע שמא י"ל דלצורך מצוה גדולה מותר).

כז. [האם יתכן שיחול קדושת שביעית או איסור ערלה על פרי ואח"כ יפקע האיסור?]

ת. בערלה אינו שייך, דכיון שנאסר הרי הוא באיסורו לעולם ואין חילוק מתי תלשו [והיינו משגדל קצת אף כשהוא עדיין סמדר נחשב כבר פרי, ולענין גפן נחלקו דר' יוסי הוא כשאר אילנות, ולרבנן רק בוסר נאסר]. אבל לגבי שביעית אע"פ שאם חנט בשביעית ועשה בוסר אסור משום קדושת שביעית, ואם קצץ את פירותיו אסורים בסחורה והפסד וחייבין בביעור, דהרי שביעית נוהג קדם עונת המעשרות, מ"מ אינו נקבע בקדו"ש עד שיגיע לעוהמ"ע ולכן כשנכנס לשמינית קודם שהגיע לעונת המעשרות פקע איסורו. והטעם משום דשביעית אין האיסור רק על הפרי כערלה אלא שייך גם באילן ובקדושת הארץ, ואם נימא דקדם עוהמ"ע קדושתו מדין מאכל בהמה מתישב בפשיטות (חז"א ז' כ').

הלכה יט

כח. (1) האם מותר ליהנות מתבן וקש של שביעית עד שתד רביעה שניה ואחריה? (2) האם מותר לשרוף תבן וקש של שביעית עד שתד רביעה שניה ואחריה? (3) ומה הטעם לחלק ביניהן? (4) מהן דעת הר"ש והרא"ש לגירסת הירושלמי, וכמאן נקט הרמב"ם?

ת. (1) מותר למאכל בהמה, ואסור בהנאה של איבוד, ומשתדל רביעה שניה הוא מסריח ונפסד לכך שורפין. (2) אסור עד שתד רביעה שניה כנ"ל. (3) מאז הוא מסריח ונפסד לכך שורפין. (4) בפ"ק דתענית גרסינן, תנן עד אימתי נהנין ושורפין עד שתד רביעה שניה מ"ט דכתיב ולבהמתך וכו' דמשמע דקודם לכן מותר ומאז והלאה אסור. ורבינו שמשון כתב שא"א לקיים אותה גירסא מחמת הירושלמי ומהטעם שנתבאר, וכ"ד רבינו. אבל הרא"ש כתב ששניהם אמת והתם מותר ליהנות מהם למאכל בהמה קאמר, וה"ה דמשם ואילך נמי מותר רק שיבערם.

כט. האם מסיקין בגפת ובזוגין של שביעית?

ת. מסיקין דאינו ראוי למאכל בהמה אלא להסקה ואין עליו קדו"ש.

הלכה כ

ל. מרחץ שהוסקה בתבן ובקש של שביעית; (1) האם מותר לרחוץ בהן בחנם? (2) האם מותר לרחוץ בהן בשכר, ומה הטעם? (3) האם מותר לאדם חשוב לרחוץ בהן בחנם? (4) האם מותר לאדם חשוב לרחוץ בהן בשכר, ומה הטעם? (5) האם מותר לאדם חשוב לרחוץ בשביעית במרחץ שהוסקה בדברים אחרים, ומאי טעמא נקט שהוסקה בתבן ובקש?

ת. (1) מותר. (2) להרמב"ם מותר מפני שהוא דיעבד, א"נ דאף לכתחילה מותר מפני שהוא צורך אדם והוי כמלוגמא. ולהראב"ד אסור דהוי כסחורה. (3) אסור, להרמב"ם שמא יסיקו בה דברים הראויים לאכילת אדם שיש בהם ריח טוב, ולהראב"ד משום דחנם ידיה כשכר דמי. [הר"ש הרא"ש (פ"ה י"א) פירשו דאדם חשוב שבנ"א למדין ממנו צריך להחמיר על עצמו ולהתרחק מן הכיעור]. (4) אסור כנ"ל. (5) הראב"ד הקשה על רבינו דלדבריו שאסר בתבן וקש מחשש שיסיקו במאכל אדם א"כ גם בדברים אחרים אסור, והכס"מ ס"ל דאה"נ דאסור, אלא נקט תבן וקש משום ההיתר בתחילת דבריו, א"נ לרבותא דאפילו ידוע שלא הוסק אלא בזה אסור. ומהרי"ק מפרש דדוקא בתבן וקש יש לחוש שכיון שלא חששו להפסד פירות שביעית או מפני שאינם בקיאים בדיני שביעית, שמא יסיקו גם מאכל אדם, אבל בסתמא אמרינן דמידע ידעי דלאכלה ולא להפסד ומיזהר זהירי, ואחזוקי איסורא לא מחזקינן.

לא. [מרחץ או תנור שהסיקו בתבן וקש של שביעית האם צריך לאכול כנגדן כמו בשמן שסך בו הכלים?]

ת. במרחץ נראה דצריך שיאכל כנגדן אף אם נצטנן ולא רחץ אבל תנור שנצטנן ולא אפה אפשר דא"צ שיאכל כנגדן, דאין כאן ענין סחורה קדם שאפה וכדלעיל.

הלכה כא-כב

לב. (1) קליפות וגרעינים שמותרין בתרומה לזרים, האם חל עליהן קדושת שביעית? (2) מהו קור? (3) והאם יש בו קדושת שביעית? (4) הצורר תבלין של שביעית ונתנן לתוך התבשיל, האם יש בו קדושת שביעית? (5) האם כל התבלינים יש בהם קדו"ש?

ת. (1) לא חל עליהן, א"כ ראויין לצביעה [וה"ה כשראויין למאכל בהמה או להוציא מהן שמן

הולך וכלה בכל יום, אבל תבן בכר כיון שכולו קיים ופקע מני קדושת שביעית לא היה דומיא דלאכלה, וחשיב כסחורה. (2) לגבי כר; להרמב"ם מיד כשנתנו, ולהראב"ד כשיישן עליו. ולגבי טיט; אמרו בירושלמי עד שיגבל, אבל הרמב"ם והראב"ד לא הזכירוהו. (3) א. אפשר שלא היה בגירסתם, ב. אפשר לפרש שיתנו לתוך הכר כדי לישן עליו, ובטיט כדי לגבלו. ג. עוד פי' מהרי"ק שאם יישן וגבל חשבינן ליה מבוער משעת נתינה, ולא כתבו דמסתמא כך הוא. ד. דהירשלמי לשיטת ר' אושעיא דאוסר מה שבבית עד שתסרח ואפילו לאחר ג' שנים, אבל לדין מנסרך בשדה מותר אף מה שבבית א"צ לגבל ולישן עליו.

לה. (1) תנור שהסיקוהו בקש או בתבן של שביעית, מה דינה? (2) ומה הטעם לחלק בין תנור למרחץ? (3) ומה"ד אם עבר ואפה? (4) ומה הדין משתרד רביעה שניה, ומה הטעם? [והאם יש עדיין מצות ביעור?]

ת. (1) יוצן. (2) כתב הכ"מ בשם מהרי"ק אפשר דהנאת רחיצה אינה ניכרת ולא נראית לעין ואין בה ממש אבל תנור הנאתו נראית וניכרת היא ושבח עצים ניכר בפת ובתבשיל כי מתחלה היה חי ועכשיו מבושל לכך אמרו בו יוצן. [והחזו"א (י"ג ט"ז) מפרש דבהסקה יש בו איסור משום הפסד כיון דעדיין ליכא הנאה, אבל משום זה לחוד לא היה נאסר האפייה כמו שלא אסרו לרחוץ במרחץ אחר ההפסד, וכן לא אסרו הפת אחר שנאפה באיסור דאין שבח עצים בפת אלא בעצי איסור. אלא כיון שיש בו גם איסור סחורה בהנאתו, כיון שביערו שלא כדן בשביל הנאה זו הבאה אח"כ, הלכך אסור לאפות בו שזו גמר האיסור, משא"כ במרחץ גמר האיסור הוא חימום המים]. (3) אין איסור באכילת הפת דלא אמרינן שבח עצים בפת אלא באיסורי הנאה אבל לא בשביעית (חזו"א י"ג ט"ז). (4) משתרד רביעה שנייה מותר אף הנאה של כלוי, שכבר נפסד מה שבשדה, ופקעה קדו"ש אף ממה שבבית. ומשמע מהר"ש שאף אין בזה מצות ביעור, והטעם מפרש התויו"ט שהרי אילו היה זה שבבית ג"כ בשדה כבר היה עבר ובטל מן העולם ולא היה לה לחיה שתאכל ממנו. לכן אין לו לכלות מן הבית שלא נחסר לחיה כלום במה שהכניס זה לביתו. והאור שמח מפרש דמשתרד רביעה שנייה אז יצמח בשדה זרעים חדשים לבהמה, לכן לאו למאכל בהמה קיימי מעתה [וכצ"ל להרמב"ם שפי' בפ"ז ה"ג דביעור שביעית הוא שריפה ואיבוד].

(ר"ש פ"ז מ"ג). (2) פירש"י (עירובין כה:) דברך רך הנוסף על הדקל כל שנה וקודם שיתקשה הוא טוב למאכל. והרמב"ם פ"ח מברכות ה"ז כתב שהוא ראש הדקל והוא כמו עץ לבן, ונחלקו בגמ' אם מברכין עליו בפה"א ופסק הרמב"ם כמ"ד שהכל. (3) קדו"ש חלה עליו. (4) אם בטל טעמן בטל קדושתו, ואם נשאר בהם טעם עדיין הם בקדושתו. (5) יש ב' מיני תבלין; תבלין הראוי לאכלו בפני עצמו ועשוי גם לטעם כגון שומים ובצלים הרי הוא אוכל גמור, וחייבין במעשר ושביעית ומטמאים טומאת אוכלין. אבל תבלין שאינו ראוי אלא לטעמא אינו מיטמא טומאת אוכלין ואין חייבין במעשר ולענין קדו"ש לת"י הראשון בתוס' אין בו קדו"ש, ולת"י הב' יש בו קדו"ש, שהרי אף במאכל בהמה נוהג שביעית (נדה נ).

לג. (1) אלו קליפות יש בהם משום תרומה ושביעית? (2) אלו גרעינים יש בהם משום תרומה ושביעית?

ת. (1) כתב הרמב"ם (תרומות יא י') קליפי אבטיח ואתרוג ומלפפון אע"פ שאין בהן אוכל, קליפי פולין ושומשמן אם יש בהן אוכל אסורין אין בהן אוכל מותרין. והטעם דכל שאין אוכלין אותו כלל לאו אוכל הוא אלא אם הוא ממין הצובעין. וכתב החזו"א (מעשרות א' ל') דקליפי תפוז' כיון דסתמן לאשפה אין בהם קדו"ש. (2) כתב הרמב"ם (תרומות יא י"א) גרעיני אתרוג מותרים, גרעיני זיתים ותמרים וחרובין אסורין בכל אופן, ושאר הגרעינים בזמן שכנסן הכהן ויש בהן לחלוות למצוץ אותן אסורין לזר ואם השליכן מותרות. ומבואר דין זה בירושלמי (תרומות י"א ד') במתניתין גרעיני תרומה בזמן שהן מכנסן אסורות, א"ר יוחנן בגלעיני אגסים וקרוסטומלין כלומר שנדבקין סביבותיהם מהאוכל, ויש שאוכלים אותן. ור' לעזר אמר אף בגלעיני הרוטב כלומר שאפשר למצמץ.

הלכה כג

לד. (1) האם מותר להכניס תבן וקש של שביעית לתוך הכר או לתוך הטיט? [ומאי שנא מצבע ע"ג בגד? (2) אם הכניס בכר או בטיט, האם בעינן שיגבל או שיישן עליו כדי שיחשב כמבוער - לדעת הרמב"ם ולדעת הראב"ד? (3) ומה טעם לא כתבו הראב"ד גבי טיט, והרמב"ם לא כתבו כלל?]

ת. (1) אסור, ופי' החזו"א (י"ג ח') שאני צבע ע"ג בגד דהוי דומיא דאכילה דהנאתו וביעורו שווה, שהנאת הצביעה הוא כשלושן, שהצבע

אבל הרא"ש פי' דצריך לבערם ומשם ואילך מותרים אף לשריפה. ופי' החזו"א (י"ג ה') דאף הר"ש מודה לזה דלכו"ע עד רביעה שני' אסור בסחורה ובהפסד ומותר להאכיל לבהמה וכשיגיע זמן ביעור אסור בהנאה של איבוד ואסור להאכיל לבהמה ואם קיים מצות ביעור וחזר וזכה בהן הוא או אחר מותר בכל.

וכל זה כדעת ר' חנינא בירושלמי אבל לר' אושעיא רק מה שסרח מותר.